

Émile Durkheim (1906)

„A maszáj társadalom szerkezete”

Feljebb láthattuk, hogy kik is etnikailag a maszajok, és hogy miben áll vallási hitük. Már csak az maradt hogy megismerjük jogi rendszerüket,² Merker³ munkája nyomán.

Társadalm szerkezetük két szemléletet tükröz:

Mindenekelőtt van egy rendszer, melynek alapjai a klánok. Merker szerint ugyanis a társadalom három nagy csoportosulásból tevődik össze, amiket a szerző *Stämme*-nek nevez, és ezek tulajdonképpen maguk a klánok (valószínűleg elsődlegek). Egészen a közelmúltig, a házasság tilos volt ugyanazon *Stamm*-on belül. Egyébként, Hollis határozottan ezt a megnevezést⁴ adja nekünk. Ezeknek az elsődleges klánoknak minden tagja elfoglal egy bizonyos helyet a másodlagos klánok tagjai között. De ezek nem mindegyike van ugyanazon a szinten. Létezik közöttük egy bizonyos hierarchia. Vannak a főklánok és a többiek, amelyek alárendeltjei az elsőeknek, anélkül, hogy minden alkalommal pontosan megmondaná, hogy miben áll ez az alárendeltség. Valószínűnek tűnik nekünk, hogy egyszerűen a másodlagos klánok egy új felosztásáról van szó, aminek az *Untergeschlechter*-ek csak további részekre osztása lesz. Ez az, ami Hollis⁵ egy feljegyzéséből következik.

A különböző klánok között létezik a közösségi munkának egy bizonyos megosztása. A kiemelkedő tekintélyt élvező klán tagjaiból kerül ki kötelezően a társadalom vezetője (akit *el oiboni*-nak hívnak), miként a varázslók is, akik különböző kerületekben töltik be szerepeiket. Ez a vezető nem a hagyományos értelemben vett uralkodó. Sokkal inkább nemzeti szenthez, pátriárkához hasonlítható, akinek a hatalma kizárólag vallási és erkölcsi.

A vallási szokások sértetlenségének megőrzése a többi klánra hárul. Az egyikben közös, hogy a vallásuk által elítélt tevékenységet végzik. Ez az, amely a vas megmunkálásával kapcsolatos. A kovácsok klánja, a páriák klánja. Ők a „tisztátalanok” csoportját alkotják. Isten megtiltotta a férfiaknak, hogy vért ontsanak. A kovácsok, akiknek a fő elfoglaltságuk a fegyvergyártás, ezáltal, úgy tűnik, hogy ellenszegülnek az isteni tiltásnak és emiatt, az istenség elátkozza őket. Ez az érv arra, hogy megmagyarázza a megvetést és a távolságtartást, amelyet ez a klán elszennved. (*fordító megjegyzése: hasonlítanak a bűnbak szerepéhez*) Ez a nézet elég meglepő attól a népcsoporttól, akik, mint ahogy majd azt látni fogjuk, alapjában véve harcos természetűek.

Az első rendszer mellett, amely politikai-családi természetű, egy másik is létezik, amit a szerző életkori csoportok szerinti rendszernek hív, de pontosabban jellemez, ha azt mondjuk, hogy ez alapvetően katonai. Lássuk, hogy miben áll ez:

A fiatal fiúk beavatására, ami a körülméletléssel történik, akkor kerül sor, amikor már alkalmasak tűnnek fegyverviselésre, vagyis 12-16 év között. Alkalmasnak ítélni egy gyermeket a körülméletlésre, nem más, mint harci méltóságot adni neki. Ez még nem végleges beavatás, erre periodikusan, négy évente, ismétlődő szertartás során kerül sor. Ez az igazi beavatási ünnep, ennek időpontját az *el-oiboni* szabja meg. Egyszerre avatják fel a kerület fiatal férfait, akik elérkeztek az érett korba, és akiket körülméletltek az idő alatt, ami az előző szertartás óta eltelt. Ugyanazon szertartáson, harcosnak előlépett minden beavatott, egy nagy morális egységet alkot, és az *ol boror* névvel illetik őket. Ezek mindegyike, aki ennek részese, ugyanazt a nevet kapja, mégpedig ugyanazt, amit a szertartás napjáé volt. Saját vezetőjük van. Állandóan együtt van velük és ugyanazt az életet éli, mint a csoport többi tagja. Ez az állandó és széles kapocs a haláláig tart. Ez a *ol boror* az, ami a katonai szervezetnek a bázisát adja.

Az *ol boror* a legfiatalabbak, az utolsó beavatottak csoportja. Ez egy különleges, egyedi részt képez, ezt nevezhetjük az újoncok táborának is. A közvetlenül előtte lévő korosztály beavatottja egy másik csoportot alkot, akiknek különböző jogai és kötelességei vannak: ők tulajdonképpen igazából a harcosok csoportja.

Ha jól értjük a szerzőnket, az aktív hadsereg az, amelyik még béke idején is a katonai életet éli, aligha áll két *ol-boror*-ból. Ugyanis, az aktív hadsereg csak nőtlenekből szerveződik, mivel a férfiak 28 éves koruk körül házasodnak. Alig szolgálnak a hadseregben

10 vagy 12 évet. Amikor minden legidősebb *ol boror* férfi nő lesz, nem tartoznak a harcosok közé a szó teljes értelmében. Elhagyják a tábort és visszamennek a családjukhoz. De azért háború idején, mozgósíthatóak ők a tartalékosok. Ami pedig a legidősebbek csoportját illeti, csak azért ragadnak fegyvert, hogy megvédjék a falujukat vagy a kerületüket, ha az veszélyben van. Hogy még egyértelműbbé tegyük az olvasó számára, hozzá kell tenni, hogy az aktív hadsereg minden egyes *ol bororja* szét van osztva egy bizonyos számú alcsoportra, akiknek ugyancsak megvan a saját egysége és egyedisége. Valójában, minden azonos kerületből való társbeavatott 100 vagy 200 harcosból álló társaságot alkot, amelynek saját vezetője van és tagjai szorosan együtt élnek. De, amikor az *ol boror* tartalékos lesz, ezeknek a csoportosulásoknak az egyedisége elhalványul. Nem lesz egyedi vezetőjük és eltűnnek a társadalom tömegében.

Ez a kettős felépítésű szerkezet, ami egyrésztől politikai és családi, másik részről katonai, visszatükröződik a társadalom felépítésén is.

A maszáj települések elhelyezkedési egysége, a *kraal*. A *kraal* egy 20-50 kunyhóból álló házcsoport, ahol a kunyhók körkörösén helyezkednek el, szorosan egyik a másiknak szorítva. A közöttük levő távolság alig több, mint 50 cm. A leggyakrabban a *kraalok* elkülönülnek területileg egymástól, de előfordul az is, hogy több *kraal* egyetlen faluba tömörül. Pedig, ahogy van kétféle társadalmi szerveződés, ugyanúgy létezik kétféle *kraal* is, aminek a felépítése nagyon különböző. Egyik a házas embereké és azok családjaié, vagyis a civil lakosságé, míg egy másik a harcosok *kraalja*.

Egy civil *kraal* lakóhelye egy családnak vagy családok halmazának. Az utolsó 12-14 évig minden családnak meg volt a maga

különálló *kraal*ja. Ez csak az új keletű és rendellenes gazdasági helyzet hatása alatt változott úgy, hogy több családot rávettek arra, hogy összegyűljön és ugyanabban a *kraal*-ban éljen. A civil *kraal* megfelel annak a rendszernek, aminek az alapja a családi csoportosulások. Férfiak, azok törvényes feleségei és még fel nem avatott gyermekei élnek itt.

Minden más katonai *kraal*. Kerületenként egy van ilyen és ez magába foglalja az összes fiatalembert a kerületből (átvettük a kerület kifejezést a szerzőtől, anélkül, hogy tudnánk, mi is a tulajdonképpeni jelentése, mivel sehol sem határozza meg). Így a fiatal férfiak, akiket már körülmélték, elhagyják családjukat, elköltöznek a velük egyidősek társaságába, akikkel egy különleges intézményt alkotnak. De ez a *kraal* sem nő nélküli. A ott élő fiatalemberekhez az anyjuk is odamegy lakni. Sőt, minden harcoshoz van szeretője, még nem körülmélt fiatal lány. Minthogy a körülméltetés előtti terhességet szégyenletes dolognak tartják, így ezek a fiatal házások mesterséges módot vesznek igénybe, hogy a kapcsolatuk terméketlen legyen.

Ez a katonai rendszer tehát ellentétben az elsővel, kötelezi a fiatalembereket és fiatal lányokat, hogy egy adott korban elhagyják családjukat, és hosszú időn keresztül egy teljesen különböző életet éljenek együtt. Ez a rendszer állandó és meghatározó, mert a maszájak többé-kevésbé állandóan harcban élnek, a házastársi kapcsolat így elég gyenge. Nemcsak a katonai időszak alatt, hanem ugyanúgy előtte is, egy gyermek az anyjával elhagyhatja az apai házat és letelepedhet máshol is. A család összes tagja bármikor, elhagyhatja az otthonát és letelepedhet ugyanabba a klánba tartozó családnál, amikor megszerezte az állampolgársági bizonyítványát, és magával visz néhány, apjától lopott jószágot. Ez a házastársi kapcsolatokra is érvényes. Ugyanez a helyzet, amikor az anya követi a fiát a katonai *kraal*-ba, vagy amikor a férj házán kívül telepedik le. Ez azt jelzi, hogy a nő könnyen elhagyhatja a férjét. Másrészt, a házastársi féltékenység csaknem ismeretlen érzés. «A nő minden férfi rendelkezésére áll, aki ugyanolyan korú, mint a férj és, aki kívánja a nőt.»

Minden jog, akár a házastársi, akár tulajdon tisztázatlan a maszáj társadalomban. A kerület földjeinek, legelőinek tulajdonosa minden ott lakó, de a jog gyakorlása bizonytalan. A jószág jól kivehetően a családfőhöz tartozik. Ugyanakkor jogai elég meghatározatlanok. Azt mondják, hogy a fiú elrabolja az apja jószágait, de a rablást senki sem akadályozza meg, hallgatólagosan tudomásul veszik. Felesleges hozzátenni, hogy a szerződések jogszerű betartása ezeknek a viszonyoknak a rendezésekor még kezdetlegesebb. Ellentétben az előbbiekkal, az ajándékcseré nagyon fejlett gyakorlatot mutat. Ugyancsak van egy különös szokás, mi szerint különböző neveket adnak egy rokonnak amaz ajándék szerint, amit kapott. Ezek az ajándékozások a jószágok fejében történnek ellentételezésként.

Összefoglalva, ami a maszáj nép jogi meggyőződését jellemzi, az a rendkívüli határozatlanság. Ami a családot, a tulajdont vagy a

házassági szerződést illeti, a szabályozások elég következtelnek. A jogok és köteleességek rosszul vannak megállapítva. Nem lehet tudni pontosan, hogy hol kezdődnek és hol fejeződnek be. Egy megjegyzést követve, amit a szerzőtől kölcsönöztünk, gyakran az erőszak az, ami eldönti a vitás kérdéseket. Ez az eredmény persze a háborúnak és a katonai rendszernek a társadalom életében betöltött szerepének tulajdonítható. A régi társadalmi szerkezet, amelynek a családi csoportosulások voltak az alapjai, megrendült, miként az erkölcsi nevelés is, amit magába foglalt. A tisztán katonai csoportosulások elsődlegesen meghatározókká váltak. Pedig ezek, természetük miatt, rossz közeget alkotnak a jogi élet fejlődésének.

A mű, amit éppen elemzünk, újlag bizonyítja, hogy mennyire hátrányos számunkra, ha a megfigyelő nem rendelkezik egy vázzal, amelyben megfigyelései tervszerűen felsorakoznak, sem irányító ötletekkel, ami orientálja ezeket. Merker úr közelről látja a dolgot, amikről beszél, lelkiismeretesen végezte kutatásait. Számos fontos adatot gyűjtött össze, amiről meg is bizonyosodhattunk. De először is, mivel nem volt elegendő érzéke a létező kapcsolatokhoz, amelyek fennálltak a különböző társadalmi tények között, rend, amiben azokat bemutatta, gyakran túlzottan felületes. A szokások, az intézmények leírása azért vannak, hogy világossá váljanak az összefüggések. A terjedelmes fejezetekben ezeket néha elválasztja egymástól. Elemzésünkben nem kell rákényszeríteni magunkat arra, hogy kövessük az írótól örökölt rendszert. Sőt, ugyanabból az okból kiindulva, előfordul vele, hogy elhalad a legfontosabb kérdések mellett, anélkül, hogy azokat észrevénne. Így beszél a klánról (*das Geschlecht*), anélkül, hogy megmondaná, milyen körülmények határozzák meg, mennyire terjed ki, milyen kapcsolata van a szoros értelemben vett családdal. Ezekből következően sok a homályosság azon a képen, amit a családszerkezetről elénk fest. Ellentmondásos állításokat találunk, ahol ez rögtön feltűnik akárkinek, aki ismeri a problémát. Így a 30. oldalon, azt mondta, hogy az apa a családfő és néhány sorral később pedig azt, hogy a családfőt a testvérei is megfoszthatják hatalmától. Az egyik, amikor több oldalági törzs él együtt. Ha viszont az apa van a család élén, ez az, amikor csak egy törzsre van korlátozva. A 46. oldalon azt mondja, hogy házasságkötés alkalmával a menyasszonyt megveszik, és ezzel kiválik a szülői családból, teljes egészében belép a férje családjába. A 195. oldalon, ellenkezőleg, azt tudjuk meg, hogy az özvegy, amikor nincs fia, visszatér a férje halála után abba a családba, ahonnan származik. Ez azt jelenti, hogy nem vált a férje családjának szerves részévé. Valóban, a szerző által állított tényekből az következik, hogy a maszájoknál, mint számos más népnél, akit a vőlegény megvásárol az nem nő személye, hanem a házasságból született gyerekek. Mivel a gyerekekhez szóló jogok az ár által változnak, nem mindegy valójában, hogy teljesen kifizették vagy sem. Észrevehetjük ugyanannak a ténynek jó néhány homályosságát és ellentmondásosságát, amelyek arra utalnak, hogy mennyire nélkülözhetetlen a kutató számára a szociológiai kultúra, hogy pontosan és helyesen lássák a szemük előtt lévő tényeket.

Fordította: Paulics Petra

JEGYZETEK

¹ *Année sociologique*, 9. p. 184.

² Hollis munkája, *The Masai*, stb, amiről már fentebb beszélt, nem tartalmaz szinte semmilyen tájékoztatót jogi rendszerükről; ezért nem térünk itt ki rá. Mégis látni fogjuk, hogy majd elveszünk tőle információkat.

³ Merker M., *Die Masai. Ethnographische Monographie eines ostafrikanischen Semienvolkes*. Berlin, 1904.

⁴ Hollis szerint, nemcsak három, hanem igazából négy létezik ezekből az elsődleges klánokból, amelyeknek a következők a neveik: L'Asier, Il-Meňgana, Il-Moleleyan, Il-Mokesen. A két megközelítés között a különbség az Il-Mokesen klánból adódik. Hollis elsődlegesként számol vele, Merker pedig csak az Il-Moleleyan klán egy alosztályának tekinti. Hollis hozzátesz még egy érdekes részletet, és ami érthetőbbé teszi a hibát, amit elkövetett – közli Merker. Ha a négy klán képviselőiről kiderül, hogy egy *raid* részei, az első kettő tagjai úgy tekinthetők, mintha ők egészet alkotnának és egyetlen, ugyanazzal a névvel illethetők (vörös vérű bestiák); és a két utolsó tagjai szintén egy név alá gyűjthetők (a fekete bestiák). Ez a tény azt látszik megerősíteni, hogy ez a négy klán, korábbi két primitív csoport származékai, amelyek a törzs igazi elsődleges klánjai voltak. Vagyis, hogy a maszajok eredetileg, két frátriára lettek felosztva, ausztrál példa szerint.

⁵ Op. Cit., p. 260, n° 1.

Forrás: Pictures of Hungary fotóügynökség (www.picturesofhungary.com)